

Софія Окуневська — перша жінка-лікар Галичини та Австоро-Угорщини

(160 років від дня народження)

(1865—1926)

Рекомендаційний список літератури

Українська медицина багата на славетні імена лікарів від Бога, справжніх науковців та подвижників своєї справи. З-поміж них особливе місце займає Софія Окуневська-Морачевська.

Софія Окуневська народилася 12 травня 1865 року в селі Довженка на Тернопільщині в сім'ї греко-католицького священника. Мати Софії померла рано. Після її смерті сім'я Окуневський переїжджає на Буковину.

У 1884 році, після здобуття початкової освіти, Софія вирішує стати лікарем. Їй вдається отримати дозвіл на складання іспитів за гімназійний курс. На цей іспит у Львівській академічній гімназії підтримати Софію прийшли численні її друзі, серед яких Іван Франко, Іван Нечуй-Левицький, Олександр Кониський та Лука Белей. Іспит пройшов успішно.

Софія Окуневська — одна з тринадцяти дівчат на всю Австро-Угорську імперію і єдина в Королівстві Галичини дівчина, що отримала гімназійний атестат.

Але постав черговий бар'єр: жінок в Австро-Угорщині не приймали до університетів.

Після кількох безуспішних спроб змінити ситуацію Софія з Наталею Кобринською в 1887 році їдуть вчитися до вишу у Швейцарії, в Цюриху. Перша — на медицину, друга — на економіку. Тоді ж, у 1887 році побачив світ перший жіночий альманах «Перший вінок», де Софія Окуневська під псевдо Єрина опублікувала оповідання з міського життя «Пісок. Пісок!», а також розвідку «Родинна неволя в піснях і обрядах весільних».

Згодом Софія виходить заміж за лікаря Вацлава Морачевського.

Софія разом зі своїми подругами Наталею Кобринською та Ольгою Кобилянською активно долучилася до розвитку жіночого руху на Галичині та Буковині. І не лише на словах. Вона була фанатичною прихильницею довгих прогулянок на природі, їздила верхи, ходила на лижах, підкорювала гірські вершини і намагалася долучитися до інших видів спорту, які тоді активно пропагували чоловіки.

Отримання диплому не означало автоматичну кар'єру, тим більше — для жінки. Кілька років Морачевські намагалися організувати лікарську практику в Кракові. У 1897 році вони осіли у Львові. Але Австро-Угорщина не визнавала автоматично дипломи іноземних університетів, тому обом довелося нострифікувати їх.

При тому, що у 1896 році Софія Окуневська-Морачевська видрукувала докторську дисертацію — про зміни в крові під впливом анемії, а затим отримала вчений ступінь доктора медицини. Саме вона, донька русинського пароха з далекого села, стала першою галичанкою, котра здобула університетську медичну освіту.

На цьому Софія Атанасівна не спинилася. Від 1903 року вона працювала в «Народній лічниці», яку створили у Львові з ініціативи митрополита Андрея Шептицького, лікувала рак шийки матки радієм за методом Марії Склодовської-Кюрі. Разом із братом Наталії Кобринської Євгеном Озаркевичем уперше в

Західній Україні вони організували курси для сестер милосердя, потім — курси акушерок, а вечорами лікарка працювала над створенням словника української медичної термінології. Окрім іншого, Софія Окуневська-Морачевська була членом Наукового товариства імені Шевченка та Лікарської комісії, створеної у 1897 році, як перша професійна спілка українських лікарів.

Перша світова війна і подальший конфлікт між українцями і поляками позначилися на стосунках в родині Морачевських. Вацлав працював лікарем у гарнізоні міста Лінц, а Софія — в таборах для українських переселенців із окупованої Галичини у Гмінді та Святобожицях у Моравії. Згодом вони розійшлися. Остаточною крапкою стало самогубство їхньої доньки Єви в 1919 році. Дівчина здобувала освіту в Швейцарії і могла стати першою українкою-архітектором. Вацлав Морачевський усе життя надзвичайно шкодував про свій учинок. Він усюди носив із собою урну з прахом доньки Єви — навіть на лекції у Львівській ветеринарній академії. Чоловік помер самотній у Львові 1950 року.

Софія Окуневська-Морачевська соціальну активність тримала до останніх днів. Вона відвідувала зібрання жіночої організації «Українське товариство жінок з вищою освітою», створеної у Львові в 1924 році під очільництвом Олени Степанів-Дашкевич. З ініціативи лікарки філії того об'єднання виникали у різних місцях Галичини, рахуючи й Перемишль. І — продовжувала лікувати і навчати інших. Вдячні пацієнти називали її Свята Софія.

Померла Софія Атанасівна 24 лютого 1926 року. Несподівано — від розриву апендикса та гнійного перитоніту. Після переїзду сина вона жила сама і нікому було надати допомогу. Коли її таки доправили до клініки — було пізно.

Похована на Личаківському кладовищі. Поряд із нею пізніше поховали її сина Юрія, доньку Єву, чоловіка Вацлава, внучку Софію.

Джерела:

<https://intmed.bsmu.edu.ua/?p=368>

<https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/traven/12/1865-narodylasya-sofiya-okunevska-morachevska-persha-zhinka-likar-v-avstro-ugorshchyni>

Література

1. Гайдукова, В. А. Софія Окуневська — перша жінка-лікар Буковини [Текст] / В. А. Гайдуков, Ю. С. Букатару // Клінічна та експериментальна патологія. — 2011. — Т. 10, № 3. — С. 45.

2. Ганіткевич, Я. Євген Озаркевич — один із засновників новітньої української медицини [Текст] / Я. Ганіткевич // Українські лікарі-вчені першої половини ХХ століття та їхні наукові школи (Біографічні нариси та бібліографія) — Львів : Афіша, 2002. — С. 310, 315.
3. Ганіткевич, Я. Історія української медицини в датах та іменах [Текст] / Я. Ганіткевич. — Львів : Всеукраїнське лікарське товариство, 2004. — С. 238.
4. Ганіткевич, Я. Український медичний календар [Текст] / Я. Ганіткевич ; ред. Р. І. Павленко. — Київ, 2016. — С. 176.
5. Голяченко, О. Українська медицина в ХХ ст. [Текст] / О. Голяченко, Я. Ганіткевич // Історія медицини: посібник. — 2-е вид., допов. — Тернопіль : ТДМУ «Укрмедкнига», 2019. — С. 196—197.
6. Окаринський, В. Володимир Лучаковський: романтик, народовець, адвокат, бурмістр, людина [Текст] : [спогади про Софію Окуневську] / В. Окаринський // Тернопіль: місто, люди, історія (від давнини до 1991 року). — Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2017. — С. 222.
7. Окуневська-Марочевська [Текст] // Українська Радянська Енциклопедія (УРЕ) : в 12-ти т. / ред. кол. О. К. Антонов [та ін.]. — Вид. 2-ге. — Київ : Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1982. — Т. 7 : Мікроклін — Олеум.— С. 519.
8. Окуневська-Морачевська Софія [Текст] // Енциклопедія українознавства : словникова частина 5 / гов. ред. В. Кубійович. — Перевидання в Україні. — Львів : Молоде Життя . — Т. 5 : Місто — «перемишлянинь». — Репр. відтворення видання 1955—1984 років, 1996 — С. 1837.
9. Путько-Стех, А. Перша українка-лікар в Австро-Угорщині [Текст] : [Софія Окуневська (1865—1926)] / А. Путько-Стех // Вільне життя плюс. — 2011. — 5 серп. — С. 6.
10. Софія Окуневська — перша жінка-лікар у Галичині [Текст] // Медична академія. — 2008. — 11 січ. — С. 11.
11. Щербак, Л. Окуневська-Морачевська Софія Атанасівна [Текст] / Л. Щербак // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4-х т. / редкол.: Г. Яворський [та ін.]. — Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2005. — Т. 2 : К—О. — С. 661.

Підготувала Водюк Н. П.

2025 р.